

Обряди та звичаї в українській родині: дівування та парубкування

Ідеал української дівчини

- * Упродовж віків українці витворили ідеал дівочої, жіночої вроди у безсмертних піснях, казках, легендах, переказах, бувальщинах.
- * Наші предки завжди звертали увагу на зовнішню красу дівчини, жінки: на її очі, брови, лице, стан, волосся, косу; поставу, ходу - і надзвичайно точно виражали це у прислів'ях, приказках, іноді - з гумором, іронією: Де врода, там і сила”, «Краса лиця - це половина приданого», „Врода - дівоча шкода”.

Дівоча коса

- * Особливого значення в народі надавалося косі - дівочій красі. Коса - символ дівочої цнотливості; символ дівування; охайності, чистоти, чепурності; внутрішнього єства, природної потреби краси і честі українки. „Нема коси - нема краси”, Дівчина з косою, як трава з росою” . Про дівчину формувалася громадська думка: „Яка коса - така й краса”.

Вінок

- * Найулюбленішою прикрасою кожної дівчини був вінок. З ранньої весни до пізньої осені квітчали дівчата свої голови дивним творінням природи і рук людських. Мовою символів, якими були квіти вінка, представниці прекрасної статі виражали свої почуття, стан душі, події, що відбувалися в житті, надії, сподівання. Віночок мав силу, що знімає біль, береже волосся. Переважна більшість квітів, які впліталися у віночок, широко використовувались у народі як лікарські, мали символічне значення: деревій, звіробій, сині волошки, чорнобривці, дика роза;

- * Ромашки - символ дівочої цноти і чистоти, незайманості;
- * цвіт і ягоди калини - символ вічної любові, кохання, вірності;
- * цвіт вишні та яблуні - символ материнської відданості і любові; барвінок - символ вічного кохання, сімейного благополуччя, життя, безсмертя людської душі. Протягом століть вінки зі стрічками використовувалися під час весілля, вони вважалися оберегом від усякої нечисті, поганого ока. На свято Івана Купала дівчата кидали вінки в річку, щоб дізнатися про свою долю, свого судженого.
- * Дівчина у вінку асоціювалася з сонцем, яке сходить.

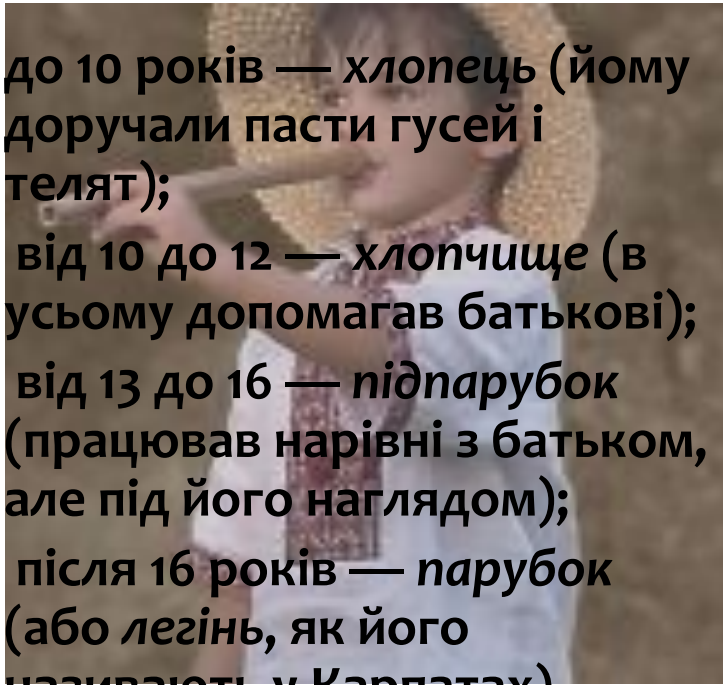
Парубки

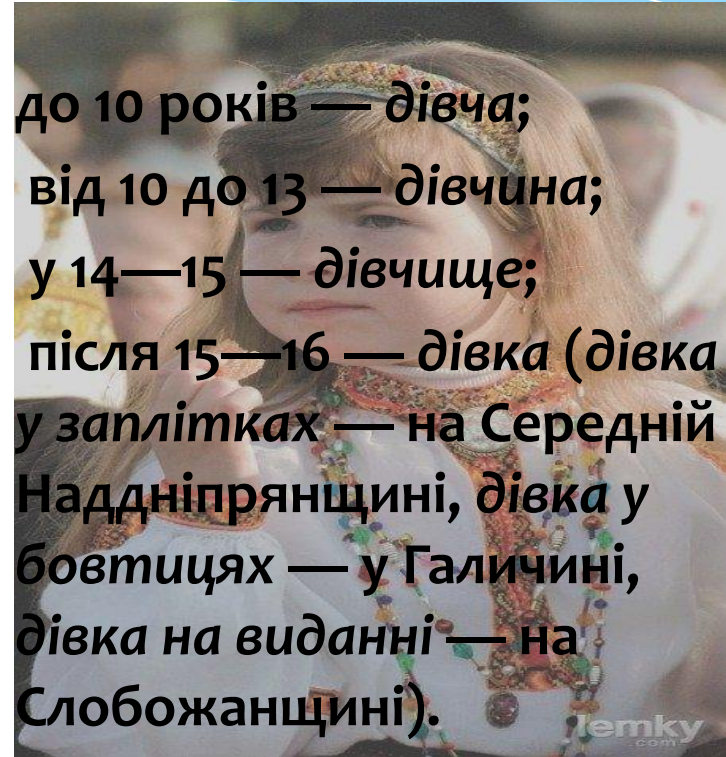
- * Парубки були окремою специфічною групою у сільській громаді, що жила своїми інтересами, мала свої турботи і радощі, свої права і обов'язки. За соціальним статусом вони знаходилися між одруженими чоловіками і «хлопцями». Головними громадськими службами парубків є коляда і поздоровлення із святом Різдва Христового

Соціально-вікові категорії

- * до 10 років — *хлопець* (йому доручали пасти гусей і телят);
- * від 10 до 12 — *хлопчище* (в усьому допомагав батькові);
- * від 13 до 16 — *підпарубок* (працював нарівні з батьком, але під його наглядом);
- * після 16 років — *парубок* (або *легінь*, як його називають у Карпатах).

- * до 10 років — *дівча*;
- * від 10 до 13 — *дівчина*;
- * у 14—15 — *дівчище*;
- * після 15—16 — *дівка* (дівка у *заплітках* — на Середній Наддніпрянщині, дівка у *бовтицях* — у Галичині, дівка на *виданні* — на Слобожанщині).

Молодіжні громади

- * Молодіжні громади мають давню історію, що сягає так званих *общинних шлюбних спілок*, коли побутував звичай пробних шлюбів: парубки й дівчата віддалялися від своїх родин і жили спільним життям до шлюбу. З цією метою вони об'єднувалися у спілки за статевими ознаками: окремо хлопці і окремо дівчата. Причому ті та інші належали до різних родів, а це означало, що в основі таких спілок лежали шлюбні орієнтації (адже рід був *ендогамним* — шлюби всередині нього заборонялися). І пізніше молодіжні громади включали лише неодружену молодь, яка мала можливість у своєму середовищі зустріти наречену або нареченого.
- * Процес вступу до громади обставлявся складною системою звичаїв та обрядів, своєрідних умов та вимог. Однією з таких умов був віковий ценз. В Україні склалася практика прийому молоді до громади у ранньому віці: для дівчат — 14—15, для хлопців — 16 років. Щоправда, ці норми мали помітні коливання, залежачи від місцевих звичаїв, від складу родини, її економічного становища, нарешті, від зрілості самої людини, ступінь якої визначала громада. Остання, власне, і вирішувала: чи приймати хлопця або дівчину до громади, чи не приймати. Важливими умовами вступу до громади були характеристика, яку давали односельці, а також згода батьків.

Коронування

- * У парубоцькому товаристві поширені особливі обряди і традиції. Найвідоміша з них — обряд «коронування», тобто вступу хлопця до парубоцької громади.
- * Цей обряд надавав право одвідувати молодіжні зібрання, але для цього було потрібно скласти спеціальний іспит. Обов'язковою умовою був віковий фактор – 15-16 років. Ще треба було підтвердити своє «парубоцтво». На одному із парубочих зібрань претендент мав одзвітувати про те на що він здатний. Від нього вимагали гарно проспівати кілька народних пісень, бездоганно виконати танець, розвеселити присутніх дотепними жартами, чемно поводитись з дівчатами, бути товариським, та дотримуватись установлених звичаїв парубоцької громади.
- * Також ознакою «парубоцтва» вважалось вміння носити смушкову шапку «в залом» та хромові чоботи «в гармошку».
- * Якщо претендент на парубоцтво успішно проходив всі випробування, його урочисто приймали до своєї громади.
- * У південних районах парубка всаджували на коня, за традицією білого, а члени громади вітали його оплесками та піснями. Однак траплялися випадки, коли претенденти не змогли пройти вступного випробування. Таких хлопців відправляли доучуватись.
- * У сім'ї міг бути лише один парубок — старший син.

Українські вечорниці

* Головними осередками спілкування та підбору шлюбних пар в Україні були вечорниці, котрі можна сміливо вважати своєрідною школою підготовки молоді до сімейного життя. На вечорниці збиралися, як правило, в хаті удовиці чи одинокої літньої пари. Дівчата приносили прядиво, вишивання чи плетіння, і кожна намагалася якомога краще показати свою майстерність. Праця чергувалася з розвагами: танцями, піснями, жартами, іграми, під час яких відбувалося знайомство дівчат із хлопцями.

* Вечорниці — багатофункціональне явище, спрямоване на розв'язання цілого комплексу молодіжних проблем: побутового, розважального, соціалізуючого плану. Синкретичність українських вечорниць проявляється і в розмаїтті їх форм: *досвітки, посиденьки, вулиці, музики, ігрища, оденьки, вечірки, кутки, колодки, забави* тощо. Всі вони були дійовим каналом спілкування і включали розважальні елементи, але не всі призначалися лише для розваг — деякі переважно орієнтувалися на виробничі функції. Крім того, у тих регіонах України, де склад населення був багатонаціональним, вечорниці позначалися відповідною етнічною специфікою.

Ярмарок

На ярмарки з'їжджалися усі мешканці навколишніх сіл. Батьки нерідко спеціально брали на ярмарок своїх парубків та дівок і, звичайно ж, те, що вони майстерно виготовили: рушники, сорочки, килими, кошики тощо. Такий «товар» слугував найкращою для них характеристикою, адже головними критеріями оцінки шлюбного партнера традиційно вважалися працелюбність та господарність.

Звичайно, неабияку роль грала й зовнішність дівчини. Ось як, приміром, описує подолянок один із хроністів XVII—XVIII ст.: «Дивна краса була місцевих жінок — навіть тих, що належали до нижчого стану: високі, з правильними рисами обличчя, тіло струнке, рухи гармонійні, волосся русяве, м'яке, густе і довге, очі світлі — і не сині, і не зелені — щось середнє між сапфіром і смарагдом, із сильним блиском; у них почувалася спритність кішки і разом із цим — повне сліз здивування сарни.»

Ідеальна пара

- * У народному світогляді ідеальною парою була й залишається та, що сформована не на основі розрахунку, з причин змушеного вибору чи розпорядження фатуму, а на основі взаємної злагоди й любові, соціальної рівності. Саме тому до вибору нареченої ставилися обачно: „Перш ніж одружитись, треба роздивитись”, „При одруженні сім раз подумай, а раз женись”, Женись на дочці, а не на тещі”, Жінку бери не на рік, а на вік, «Як не любляться серця, не треба попа і вінця», „Заміж вийти - не дощову годину перестояти”, „Сиди до сивої коси, а за ледащо не йди”, „З ким вінчатися, з тим і кінчатися”.

Як дівчата залицяються до парубків

- * Не вважалося ганебним для дівчини залицятися до хлопця (рівним їй за матеріальним становищем). За словами Боплана, дівчина могла прийти до хати батьків любого її серцю юнака, так, щоб застати усю сім'ю вдома, та попросити парубка взяти її за дружину. Відмовити їй - значило зневажити весь її рід та накликати на себе Божий гнів та страшні нещастя. Таким чином, дівчата ніколи не зазнавали невдач.

Як дівчата ворожили

- * Брали перстень, галузку мірти, ляльку й квітку паперову (квіти з різнокольорового паперу самі дівчата виготовляли осінньо-зимовими довгими вечорами, якими ікони та портрети в кімнатах прикрашали), — і кожну річ під окрему тарілочку клали. Найперше старшій дівчині долю вгадували. Всі за неї переживали, бо хотіли знати чи вийде скоро заміж, чи ще буде цей рік ділувати.
- * Та дівчина, якій вгадували долю, не мала бачити, як дівчата будуть під тарілки фанти підкладати. І, як тільки їх розклали, то запрошували дівчину тарілку вибирати — свою долю вгадати. Кожна дівчина лише одну тарілку вибирала. Хвилювалась, бо вірила: що вибере на свято Андрія, це її й чекає.
- * Свято Андрія — це і радість, і сум, і потаємна надія... Якщо під тарілкою буде перстень, то вірили, що вже скоро заміж вийде; якщо — квіточка, то ще ділуватиме; якщо мірта, то незабаром її розлука з милим чекає, а коли витягне ляльку, то зраду від коханої людини матиме.

* А ще так ворожили: дівчина кидала чобіт із заплющеними очима, а подруги дивилися, в який бік вказує носок – звідти мав бути наречений. Ще дівчата вибігали на подвір'я і навмання біля частини плоту чи паркану ставали, кілки рахували та промовляли: «Молодець, старець». Останній кілок обов'язково оглядали. Якщо кілок тоненький і рівненький, то тій дівчині випаде хлопець молодий; а коли кривий і товстий, то таким і хлопець буде такий; якщо ж кілок з товстою корою, то суджений буде багатий, грошовитий та з бородою. Це найвеселіша ворожба. Дівчата одна з одної кепкували, жартували...

Брали чобіт у дівчини, від стіни до порога переставляли і промовляли так: молодець, удовець, буду дівувати, — і як вийде, то таку долю ця дівчина буде мати. Від стінки п'ятеро дівчат одна перед одною наперед ставали і хто перед порогом стане, та перша вийде заміж, а дівчина за нею -другою буде справляти весілля; за другою — третьою...

- * На аркушах паперу писали імена хлопців, потім перемішували їх, у шапку клали і собі «хлопця вибирали».

